

مؤسسه مطالعات اسماعیلی

عنوان: ابن سینا

مؤلف: دکتر نادر البزری

منبع: دائرة المعارف تمدن اسلامی قرون وسطی، جلد یک، صص

۳۶۹-۷۰، ویراسته‌ی ژوزف و. مری

انتشارات: راتلج (نیویورک-لندن، ۲۰۰۶)

ابوعلی ابن سینا (حدود ۹۸۰-۱۰۳۷ میلادی) پزشک، فیلسوف طبیعت‌شناس، ریاضی‌دان، شاعر عارف مسلک و وزیر اعظم بود. او که تباری پارسی داشت، در ولایت بخارا در افغانستان به دنیا آمد. اثر اصلی او در فلسفه، کتاب الشفا، که در لاتین به عنوان *Liber Sufficiens* شناخته می‌شود، به همراه نسخه‌ی خلاصه شده‌ی آن، کتاب النجاة، بسیاری را به این نظر رساند که او را درهم‌آمیزنده‌ی نوافلاطونی معتبر مجموعه آثار ارسطو به حساب آورند. با این حال، ذکاوت عقلی او مقام وی را از حد یک شارح فراتر برد و به او جایگاه اندیشمندی پربصیرت و مستقل بخشید. پژوهش‌های فلسفی او رشته‌هایی مانند ریاضی، موسیقی، منطق، فیزیک، علوم طبیعی، و نیز مابعد الطبیعه و الاهیات را پوشش می‌دهد.

حق انتشار (کپی‌رایت) از ناشر مذکور گرفته شده است.

استفاده از مطالب منتشر شده در وبسایت مؤسسه مطالعات اسماعیلی به معنای پذیرش «شرایط استفاده‌ی مؤسسه‌ی مطالعات اسماعیلی» است. هر نسخه‌ی مقاله باید حاوی همان نشان حق انتشار (کپی‌رایتی باشد که در روی صفحه ظاهر می‌شود و یا در هر مورد چاپ می‌شود. برای تمامی آثار منتشر شده بهتر است در نظر داشته باشید که هم از مؤلفان اصلی و همین طور از ناشران آنها برای استفاده مجدد از اطلاعات درخواست مجوز نمایید و همیشه مؤلفان و منبع اطلاعات را ذکر کنید.

در هندسه، او به ارزیابی انتقادی / اصول اقلیدسی پرداخت و کوشید فرض پنجم آن را اثبات کند. بر اساس تلقی ارسطویی ادخالش از قوهی باصره، نشان داد که سرعت نور، بُعد محدودی دارد. او تا حدودی متأثر از ایساغوجی فورفورئوس، / ارغنون ارسطو و تحقیقات منطقی جالینوس بود و سرانجام صورت‌های تو در توی منطق‌گزاره‌ها را بسط داد. علاوه بر این، او نظریه‌ای آغازین در باب معنا را بنا نهاد که تا حدی در اثر او کتاب الحدود گنجانده شده است و در آن‌جا از طریق تمایز نهادن موشکافانه میان مفاهیم به تعریف آن‌ها دست یافت. برخلاف اغلب افلاطونی‌ها، محسنات هنر اقلیدسی و سخنوری را پاس داشت. در نجوم، وی کوشید مشاهداتش را که ریشه در مجسطی بطلمیوس داشت، سامان دهد، در مکانیک، نظریات هیرون اسکندری را گسترش داد و این در حالی بود که او همچنین کوشید دقت خوانش‌های مربوط به دستگاه‌های مکانیکی را بهبود بخشد. در تحقیقات طبیعی‌اش صورت‌های مختلف انرژی، گرما و نیرو را مورد مطالعه قرار داد و در باب ارتباط درونی میان زمان و حرکت، روایتی سازگارتر از آن‌چه عادتاً با کتاب طبیعت ارسطو پیوند داشت ارائه کرد. یکی از دستاوردهای مهم وی در فلسفه‌ی طبیعی، روایت او از نفس در کتاب النفس بود که در شفا و نجات محفوظ مانده است و تحت عنوان *De Anima* به لاتین ترجمه شد. در آن‌جا او به ارائه‌ی روایت تأییدآمیزی نسبت به وجود نفس پرداخت که مبتنی بر دوگانه‌انگاری رادیکال ذهن و بدن بود. او برای این کار از استدلالی بهره جست که معمولاً به آن به عنوان «استدلال انسان معلق» ارجاع داده می‌شود. این استدلال به استقبال «می‌اندیشم، پس هستم» دکارتی می‌رود. او همچنین به تبیین مفهوم «حیث التفاتی» در کارکردهای مربوط به حس درونی قوهی وهم و استلزامات عملی آن پرداخت.

ابن سینا که در زمره‌ی تاثیرگذارترین متافیزیسین‌های تاریخ فلسفه رده‌بندی شده است، از طریق تمایز روش‌شناختی میان ذات و وجود، تبیینی دست اول از مسأله‌ی وجود ارائه کرد که بر اساس ملاحظات وجودشناختی مربوط به موجهات (واجب، ممکن، ممتنع) سوگیری شده بود. ابن سینا، با در نظر گرفتن امر ممکن به عنوان چیزی که صرف قوهی وجود است و وجود و عدم‌اش مستلزم تناقض نیست، کل مخلوقات بالفعل را واجب الوجود بالغیر دانست، یعنی این‌که ضرورت یافتن وجود ممکنات وابسته به چیزی غیر از خود آنان است. بنابراین، ذات هر ممکن الوجودی متمایز از وجودش است و برای وجود یافتن، وابسته به عللی بیرون از خود است. در این باب، ابن سینا از این‌که هم‌چون ارسطو وجود را به مفهوم یونانی *ousia* (ذات یا جوهر) فروبکاهد، تن زد و خداوند را «علت اولی» متافیزیکی وجود تلقی کرد و نه «محرک نامتحرک اولی» فیزیکی. گرچه برداشت او از خلق الاهی از رهگذر تلاش برای یافتن پیوندی میان طبیعت/انگاری ارسطویی و خلقت‌باوری ادیان توحیدی پا به میان گذاشت، وجودشناسی وی بیشتر به فیض / انگاری نو افلاطونی شبیه است

حق انتشار (کپی‌رایت) از ناشر مذکور گرفته شده است.

استفاده از مطالب منتشر شده در وبسایت مؤسسه‌ی مطالعات اسماعیلی به معنای پذیرش «شرایط استفاده‌ی مؤسسه‌ی مطالعات اسماعیلی» است. هر نسخه‌ی مقاله باید حاوی همان نشان حق انتشار (کپی‌رایتی) باشد که در روی صفحه ظاهر می‌شود و یا در هر مورد چاپ می‌شود. برای تمامی آثار منتشر شده بهتر است در نظر داشته باشید که هم از مؤلفان اصلی و همین‌طور از ناشران آنها برای استفاده مجدد از اطلاعات درخواست مجوز نمایید و همیشه مؤلفان و منبع اطلاعات را ذکر کنید.

که احد را وجود ضروری برای منبع فیضان وجودی همه‌ی موجودات می‌داند. در این مشارکتِ فرایندی و هرمی در وجود، عقل فعال نقشی ضروری در تکوین معرفت بشری ایفا می‌کند.

به پیروی از افلاطون، ابن سینا معتقد بود که علم، که متشکل از درک امر معقول است، در نهایت سرنوشت نفس عقلانی را در آخرت معین می‌کند. به باور بوعلی جهان‌شمولی ایده‌های ما منتسب به خود روح است و افزون بر این معتقد بود عقول فردی منفعل ما بالقوه دارای علم اند، برخلاف عقل فعال غیرشخصی منفصل که در وضعیت اندیشیدن بالفعل و جاودانه است. در نتیجه، عقل منفعل ما در قامت روح، ایده‌ها را از طریق متصل بودن با عقل فعال کسب می‌کند، بی آن‌که ذاتیت استقلال و جاودانگی‌اش را از دست بدهد. در کتاب *الاشارات والتنبیها*، ابن سینا هم‌چنین اعتقاد داشت که برخی از نفوس نخبه قادر به تحقق یگانگی با عقل فعال جهان‌شمول اند و بدین وسیله به جای‌گاه پیامبری نائل می‌آیند.

آرای فلسفی ابن سینا توسط ابن رشد و موسی ابن میمون مورد بحث قرار گرفت و غزالی آن‌ها را به نقد کشید و توسط اتوریته‌های فکری اروپای قرون وسطی، مانند توماس آکوئیناس، دانس اسکات و راجر بیکن مورد تلفیق قرار گرفت. تفکری هم‌چنین بر خط سیر بسط نظام‌های وجودشناختی-الاهیاتی محققان برجسته‌ی مسلمان هم‌چون سهروردی، طوسی و ملاصدرا اثر گذاشت. با این همه، خرد فلسفی وی موجب نگشت که آوازه‌ی تحسین شده‌ی او به عنوان پزشک و اثر کلاسیک او کتاب *القانون فی الطب* تحت الشعاع قرار گیرد، اثری که در قرن دوازدهم میلادی به لاتین ترجمه شد (با عنوان *Liber Canonis*) و چنان سروری یافت که آثار طبی بقراط و جالینوس را پشت سر گذاشت و مبدل به عصاره‌ای بی چون و چرا از طب علمی یونانی-لاتینی-عربی گشت و به عنوان مرجع طبی در سراسر دوره‌ی قرون وسطی تا عصر رنسانس مورد استفاده قرار گرفت.

منابع اصلی

- Ibn Sina. *Kitab al-shifa', al-ilahiyyat*. Edited by Ibrahim Madkour, George Anawati, and Said Zayed. Cairo: al-Hay'a al-misriyya al-'amma lil-kitab, 1975.
- . *Kitab al-shifa', Kitab al-nafs*. Edited by Fazlur Rahman. Oxford: Oxford University Press, 1960.
- . *Kitab al-najat*. Edited by Majid Fakhry. Beirut: Dar al-afaq al-jadida, 1985.
- . *Kitab al-hudud (Livre des definitions)*. Edited and translated by A. M. Goichon. Cairo: Institut

حق انتشار (کپی‌رایت) از ناشر مذکور گرفته شده است.

استفاده از مطالب منتشر شده در وبسایت مؤسسه‌ی مطالعات اسماعیلی به معنای پذیرش «شرایط استفاده‌ی مؤسسه‌ی مطالعات اسماعیلی» است. هر نسخه‌ی مقاله باید حاوی همان نشان حق انتشار (کپی‌رایتی باشد که در روی صفحه ظاهر می‌شود و یا در هر مورد چاپ می‌شود. برای تمامی آثار منتشر شده بهتر است در نظر داشته باشید که هم از مؤلفان اصلی و همین طور از ناشران آنها برای استفاده مجدد از اطلاعات درخواست مجوز نمایید و همیشه مؤلفان و منبع اطلاعات را ذکر کنید.

francais d'archeologie orientale du Caire, 1963.

---. *Kitab al-'isharat wa'l-tanbihat (Le livre des directives et remarques)*. Edited and translated by A. M. Goichon. Paris: J. Vrin, 1999.

برای مطالعه‌ی بیشتر

Afnan, Soheil. *Avicenna: His Life and His Works*. London: Allen and Unwin, 1958.

Corbin, Henry. *Avicenne et le recit visionnaire*, Tehran: Societe des monuments nationaux de l'Iran, 1954.

Gardet, Louis. *La connaissance mystique chez Ibn Sina et ses presupposes philosophiques*. Cairo: Institut francais d'archeologie orientale du Caire, 1952.

Goichon, A.M. *Lexique de la langue philosophique d'Ibn Sina*. Paris: Desclee de Brouwer, 1938.

---. "Ibn Sina." In *The Encyclopaedia of Islam*. Vol. III. Leiden: E. J. Brill, 1960.

---. *La philosophie d'Avicenne et son influence en Europe medievale*. Paris: Librairie d'Amerique et d'Orient, 1971.

Goodman, Lenn E. *Avicenna*. London: Routledge, 1992.

Gutas, Dimitri. *Avicenna and the Aristotelian Tradition*. Leiden: E. J. Brill, 1988.

Hasse, Dag Nikolaus. *Avicenna's De Anima in the Latin West*. London: The Warburg Institute, University of London, 2000.

Janssens, Jules, and Daniel De Smet (Eds). *Avicenna and His Heritage*. Leuven: Leuven University Press, 2002

حق انتشار (کپی‌رایت) از ناشر مذکور گرفته شده است.

استفاده از مطالب منتشر شده در وبسایت مؤسسه‌ی مطالعات اسماعیلی به معنای پذیرش «شرایط استفاده‌ی مؤسسه‌ی مطالعات اسماعیلی» است. هر نسخه‌ی مقاله باید حاوی همان نشان حق انتشار (کپی‌رایتی باشد که در روی صفحه ظاهر می‌شود و یا در هر مورد چاپ می‌شود. برای تمامی آثار منتشر شده بهتر است در نظر داشته باشید که هم از مؤلفان اصلی و همین طور از ناشران آنها برای استفاده مجدد از اطلاعات درخواست مجوز نمایید و همیشه مؤلفان و منبع اطلاعات را ذکر کنید.